

Ne vessünk-de min?

Ismeretes az a megá-lapítás, hogy az emberek hasonlító okok miatt sírnak, de igen különböző, sokszor ellentétes okokból nevetnek. Persze szó sincs arról, hogy vígjá-ték anyaga lehessen mindaz, amin az embe-rek nevetni szoktak — már csak az illendőség miatt sem, nem szólva egyéb, művészi és társa-dalmi szempontokról. Szóval ne vessünk, de min? Azaz: milyen mon-danivaló rejtőzhet a vígjá-ték anyagában, milyen művészi eszközökkel le-het azt a legjobban kife-jezni? Bizonyos, hogy a vígjátékot nem lehet megterhelni jellegének meg nem felelő témák-kal és figurákkal. De az is bizonyos, hogy a vígjá-ték mondanivalója is komoly. Vagy nem ko-moly Swift mondaniva-lója, Shakespeare, Mo-lière, Gogol vígjátékai-nak eszméje, vagy hogy a filmnél maradjunk, Chaplin burleszkjeinek tragikomédiája? A mon-danivaló komolyságának gondolai közben a film al-kotói egyidőben megfe-ledekeztek arról, hogy semmiképpen se árt, ha a vígjátékon nevetni is lehet. A komikum nél-küli vígjáték azonban éppúgy zsákutcának bi-zonyult, mint ennek el-lentéte: a kibővített pat-ronok alkalmazása, a vígjátéki szituációk hal-mozása, melyek végül is nem mondanak semmit.

Az ISZKUSZTVO KI-NO szerkesztősége an-kétot rendezett a filmvg-játékról. A kérdésben

érdekeltek rendezők, írók, színészek és dramatur-gok vettek részt a meg-beszélesen. Igyekeztek a vígjáték célját olyan ál-talános feladatával meg-szabni, hogy minden élő komikus műfaj elférjen benne. Megegyeztek ab-ban, hogy a vígjáték elé nem szabad túlságosan gyakorlati célokat tűzni; a vígjáték nem birkózha-tik meg feladatával, ha prakticista módon értel-mezik és oktató hang-nemben készítik. Ha egy vígjáték arra készlet va-lakit, hogy éles szemmel nézze az életet, ha meg-mutatja azt, ami az élet-ben vidám és mulatsá-gos, a film alkotói vá-laszt is adtak arra a kér-désre, hogy: mire jó a vígjáték.

Az elmúlt években né-hány kritikus és teoreti-kus működése nyomán kialakult az a nézet, hogy a vígjáték egységes műfaj. Miután létrejött ez a hiedelem, mindjárt meg is alkották hozzá a „műfajra jellemző egysé-ges vonásokat, követel-ményeket és módszereket”. A filmdramaturgia akkori vezetői pedig, kö-vetve ezt a nézetet, úgy vélték, hogy a jövő film-vígjátékát mindinkább valamiféle kedélyes, far-sangi körforgás, tréfás, tarka játék, drámaiats-ág fogja jellemezni; a vígjáték különféle faj-tái összerosódnak, s csak zavart keltenének, ha olyan műfajokat, mint bohózat, paródia, pamflet, tragikomédia, kalandos vagy történel-mi vígjáték, szatíra —

tovább is életben tarta-nának. Ennek követke-zésében aztán a filmekben alig volt látható igazi vígjátéki hős. Helyét egy törhetetlenül vigkedé-lyű, jó esetben szimpat-i-kus, sokat mosolygó lírai hős foglalta el. Szóval, akit lehet talán szeretni, de nem lehet rajta ne-vetni.

„A vígjátéki lehetősé-gek leszűkítése odáig ve-zetett — mondta *Dihovicsnij*, a Krokodil mun-katársa —, hogy az egy-szer már kipróbált és si-keres ötlet egyik filmből a másikba került, véget nem érőn, mindaddig „amíg volt benne vala-mi”. A Tigrisszelidítő bemutatása után maguk a film alkotói követék el ezt a hibát, új film-jükben még a színészek is ugyanazok voltak. csak a tigrisek hiányoz-tak belőle. Legutóbb si-kere volt a Karneváli éjszakának, félős, hogy néhány utánzata fog szü-letni. Ahogy osztódás út-ján szaporodnak azok a vígjátékok, amelyek az üdülők, kultúr csoportok, házkézelőségek köréből „veszik” témájukat.”

Ennek az egységesítő nézetnek is megjött a visszahatása, az új Scesdrinek, Gogolok kö-vetelése. Mindjárt kide-rült, hogy a vígjáték nem egységes műfaj. A vígjáték tág művészi te-rület, egymástól eltérő műfajokkal.

A vígjáték lényege ugyan a jelenség és an-nak tartalma közötti ei-lentmondás, eltérés. de ezt az ellentmondást

Valahol már találkoztunk (Arkagyij Rajkin)

Karneváli éjszaka (Igor Hinzklj)

nem szabad egy bizonyos sémában elképzelni. Vannak, akik azt vallják, hogy a vígjátéki ellentmondás mögött minden esetben valami leleplezendő bűn húzódik meg. Ez igaz lehet a szatirára és egyes vígjátékok bizonyos alakjaira. De itt sem szabad megfeledkezni arról a klasszikus megállapításról, hogy a komikus álarc torz mi-voltában sem fejez ki fájdalmat. És vajon nem lehet-e találni a vígjátéki ellentmondások mögött olyan tulajdonságokat, melyek rossz esetben is csak vételnek, hibának mondhatók, s amiket a vígjáték pozitív hősei is nagyobb baj nélkül elviselhetnek — miután az életben tényleg viselik is?

Egyidőben a filmvígjáték

Luxustutajon (Merkurjev, Csirkov és Boriszov)

ték válságáról beszéltek, s egyesek a cirkusz és az esztrád adta lehetőségekben látták a megoldást, vagy színpadi vígjátékokat vittek filmre, s kiderült, hogy mindez — filmen — csöppet se mulattató. Sem a filmet, sem a vígjátékot nem lehet megkerülni. A filmvígjátékban nemcsak a vígjáték, a *film* is benne van: a film, amelynek saját eszközei vannak a mondanivalója kifejezésére, más lehetőségei; röviden: másképp lélegzik, másképp mozog. „Meg lehet-e mondani, hogy hány kitűnőnek elgondolt filmvígjáték vált egyhangúvá csak azért, mert alkotóik egymaguk nem győzhették le ezeket a problémákat? — tette fel a kérdést az *Iszkusztvo Kino* ankétján egy filmkritikus —, meg lehet-e mondani, hány filmbeli kifejezési eszköz sorvad el amiatt, hogy nem alkalmazzák? Annyi sikeres filmvígjáték megalkotása után, s

éppen azok túlszámnyalására újra el kell indulni a művészi kutatások útján. A szovjet filmművészet új gondolatai nem

maradnak meg a most folyó vita keretében, máris jelen vannak a rendezők, írók, operatőrök alkotó munkájában.”

A tigrisszelidítő (Kaszatkina)

